

УДК 338.486 : 327.3

Єлізаров Дмитро Матвійович,  
пошукач Державної установи  
«Інститут всесвітньої історії НАН України»

## МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ - ДІЄВИЙ ФАКТОР ВЗАЄМОДІЇ КУЛЬТУР І НАРОДІВ

*В статті аналізується динаміка та соціально-економічні виміри міжнародного туризму, його організаційні та політико-правові засади. Особливу увагу приділено цивілізаційним чинникам діалогу та взаємодії народів і їх культур в рамках міжнародного туризму в сучасних умовах.*

**Ключові слова:** міжнародний туризм, Всесвітня туристична організація, цивілізація, діалог культур, хартія туризму, кодекс туриста.

Для світової спільноти завжди були притаманні прагнення більш повно пізнати своє оточення та з часом і весь світ. Шляхами досягнення цього спочатку були подорожі та мандрівки, потім експедиції до нових континентів, аналіз, співставлення та вивчення особливостей і відмінностей народів, їх культур, цивілізацій. В останні десятиріччя одним із шляхів пізнання навколишнього світу, далеких і близьких країн та народів став туризм, зокрема міжнародний. Загалом ХХ століття відрізняється від попередніх епох надзвичайно швидким розвитком міжнародного туризму. В останні десятиліття він набрав доволі масового характеру. Звичайно, що такому феномену прислужилися відповідні об'єктивні фактори та умови, розвиток широкого спектру мережі сполучень. До числа об'єктивних чинників цього явища слід також віднести відчутно помітне підвищення життєвого рівня громадян багатьох країн світу, а також створення та цілеспрямовану діяльність міжнародних, регіональних та національних туристичних організацій. Саме широка мережа та спрямованість туристичних фірм і агенцій сприяє відповідній діяльності держав щодо забезпечення більш повного і вільного доступу до туризму різних верств населення. За даними Всесвітньої туристичної організації, чисельність тих, хто у 2010 році долучився до туристичних поїздок перевищила 1 млрд. осіб. Іншими словами, це є величезна кількість подорожуючих, учасників міжнародного туризму.

Певно, що туризм як соціальне явище можна розглядати у якості феномена культури, незмінного супутника людської цивілізації. А нині, з огляду на величезні масштаби і кількість подорожуючих, варто визначити його і як розвинутий інститут суспільного виробництва та людської діяльності. Ціннісними рисами цього явища стали як вияви гостинності відповідних держав та їх громадян, так і складові комунікації між людьми різних країн, регіонів та цивілізацій. Це вельми важливі чинники міжіндивідуальної та кроскультурної комунікації і взаємовпливів. Врахування всіх цих складових даного феномену суттєво розширює діапазон наукових уявлень про туризм як соціальне явище.

Загальновідомо, що туризм ще й досі розглядається переважно крізь призму прагматично зумовленої діяльності певної соціальної верстви фахівців, яких об'єднують таким терміном як «індустрія туризму». Звичайно, нині туризм постає вельми впливовою сферою специфічного суспільного виробництва, значним сегментом сектору людських послуг. Міжнародний туризм є однією із найкрупніших суспільних сфер зайнятості, це одна із найдинамічніших галузей світової економіки. Підтвердження цьому легко знайти в тому, що дана галузь є важливим чинником піднесення добробуту, створення нових робочих місць, вона вагомий утворювач солідної доданої вартості. Проте, за нашим баченням, слушним є і сучасний погляд на туризм, який базується насамперед на його «людському вимірі», гуманістичному підході, який аргументовано обстоює член-кореспондент НАН України, професор В. С. Пазенок [1]. Адже людина, що подорожує: науковець, бізнесмен, країнознавець, відпочиваючий, прочанин, молодий шукач пригод тощо, — це не просто

«споживач туристського продукту», а особистість, яка засобами мандрівок, подорожей, поїздок, походів долучається до світу природи і культурних цінностей інших країн, народів, людей.

Міжнародний туризм — це, насамперед, людське підприємництво, до якого людина вдається аби задовольнити свої світоглядні та духовні потреби, пізнати навколишній світ, реалізувати свою особистість у просторі «Іншого»: інших культур, звичаїв, способів життя та світосприйняття. Такий антропологічний підхід до туризму дає добру методологічну засаду, він спроможний бути провідним у низці методів дослідження туризму: історичному, феноменологічному, екзистенціальному, синергетичному, соціальному, якими послуговуються відповідні автори при розкритті цього феномену, прояву людського духу.

Динамічне зростання масштабів міжнародного туризму, а також контактів між людьми різних світоглядів і ментальностей істотно впливає на розвиток сучасного світового співтовариства, зокрема на розвиток його культури. Цілком очевидно, що міжнародний туризм сприяє процесам взаємодії культур різних регіонів і народів світу, взаємозбагаченню культур, формуванню загальнолюдської культури. Певно, що такій ролі туризму має приділятися значно більше уваги.

Аналіз туризму як явища в контексті зростання комунікації і взаємовпливу культур вимагає розгляду й проблем щодо особливостей і перспектив розвитку людства та загальнолюдської культури. Загальновідомо, що навколо цих питань так би мовити багатьма науковцями ламаються списи і стикаються різні концепції та бачення шляхів їх вирішення. Серед них є і такі, які загалом відкидають взаємодію і взаємовпливи культур, натомість вбачають неминучість постійних непримиренних конфліктів між ними і, більше того, передірають неодмінність глобальних конфліктів на культурно-релігійній основі.

Наявність різних підходів щодо розвитку культури і людства впливає із складностей тих процесів, що відбуваються в сучасному суспільному житті. Адже людська історія складається із історії багатьох народів і культур, які мають свої особливості. Світова спільнота об'єднує понад 200 держав, вона розмовляє більш як 2000 мовами, сповідує чималу кількість релігій [2]. Розвивається сучасне суспільство вкрай суперечливо, інтеграційні процеси відбуваються паралельно з дезінтеграційними, в ньому відбувається багато, іноді дуже гострих конфліктів, в тому числі і на культурно-релігійному ґрунті. Все це живить різного роду теорії культурного та історичного розвитку людства, в тому числі і згадані вище.

Відзначимо, що в кінці XIX та особливо у XX столітті виникають так звані цивілізаційні концепції культури (цивілізаційні концепції культурно-історичних типів, великих культур, локальних цивілізацій). А їх представники: М. Я. Данилевський, О. Шпенглер, А. Д. Тойнбі та ін. багато в чому доповнили теорії еволюційного та стадійного розвитку культури, значно розширили знання про розмаїття та специфічність культур у світі. Але з висновками, до яких доходять деякі представники цих концепцій, не можна погодитись, і з ними не погоджується переважна більшість дослідників культури. Це стосується заперечення ними наявності єдиного, загального історичного розвитку людства (з виділенням стадій стародавньої, середньовічної, новітньої та найновішої історії), невизнання ними спадкоємності і взаємовпливів у розвитку культури, наявності загальних рис у культурі різних народів, загальнолюдських цінностей. Так, російський публіцист і культуролог, ідеолог панславізму М. Я. Данилевський (1822—1885) у роботі «Росія і Європа» (1869) висунув теорію культурно-історичних типів (цивілізацій), які розвиваються подібно біологічним організмам. У класифікації культурно-історичних типів він виділяє низку цивілізацій — від єгипетської, китайської до римської, перуанської, германо-романської або європейської, а також стверджував, що цивілізації одного історичного типу не передаються народам з іншим видом цивілізації. Спираючись на критерій міжцивілізаційних відмінностей, М. Я. Данилевський також і Росію вважав історичним типом цивілізації. На його думку, в сенсі відмінностей Росія не є Європою, європейська цивілізація за своєю суттю

постає германо-романською. Звертаючи увагу на різницю між слов'янським та германо-романським культурно-історичним типами Данилевський стверджував про нищівні наслідки «до яких призводить західництво» [3, 469].

Зі свого боку, німецький філософ і культуролог О. Шпенглер (1880-1937) у своїй знаменитій праці «Занепад Європи» висунув теорію тотальної роз'єднаності культур, їх непроникливості одна в одну, обстоював твердження, що культури «не чують одна одну». Кожна культура, писав філософ, «має власну форму..., власну ідею, власні пристрасті, власне життя, власну смерть», «у кожної культури є свої можливості вираження, які з'являються, дозрівають, в'януть і ніколи не повторюються» [4, 151]. Вони виростають окремо одна від одної, стикаються, витискають, придушують одна одну. Поняття історії людства як єдиного цілого, на його думку, — «порожній звук».

Аналогічні ідеї розвиває сучасний американський політолог С. Хантінгтон у своїх працях «Політичний порядок у суспільствах, що змінюються» (1968), «Криза демократії» (1975), «Зіткнення цивілізацій?» (1993). Лейтмотив концепції Хантінгтона наступний: якщо ХХ ст. було періодом протистояння ідеологій, то ХХІ ст. — зіткнення цивілізацій і релігій. Людство повертається до історії цивілізацій. Вчений визначає роль США в новому світовому устрої, зауважуючи, що постійне міжнародне панування Сполучених Штатів є важливим для добробуту і безпеки американців і для майбутньої свободи, демократії, відкритих економік і міжнародного порядку землі. Одночасно Хантінгтон стверджує, що Захід унікальний, але не універсальний. Заходу слід відмовитись від ілюзії стосовно своєї універсальності.

Далі, досліджуючи культурно-цивілізаційний процес С. Хантінгтон пропонує нову парадигму для аналізу і прогнозування світового порядку на рубежі ХХ – ХХІ століть [5]. Він стверджує, що поділ світу за економічними чи політичними ознаками для нашого часу вже неприйнятний. На його думку, треба розрізнити держави з культурно-цивілізаційними ознаками, оскільки саме цивілізація, як найвище культурне утворення, об'єднує людей і забезпечує їм певний ступінь культурної самобутності. До ознак цивілізації, за С. Хантінгтоном, слід віднести: мову, історію, релігію, звичаї, спільні інтереси та самоідентифікацію людей. Вчений стверджує, що цивілізаційні відмінності більш глибокі та істотні, ніж політичні, ідеологічні або якісь інші. За визначенням С. Хантінгтона, в майбутньому цивілізаційна ідентифікація буде відігравати все більш важливу роль і світ буде формуватись, в основному, під впливом взаємодії семи-восьми цивілізацій: західної, конфуціанської, японської, ісламської, слов'яно-православної, латиноамериканської і, можливо, африканської. Між цими цивілізаціями неминучими будуть конфлікти, які придуть на зміну конфліктам на ідеологічному ґрунті, властивим ХХ століттю (між комунізмом, нацизмом і ліберальною демократією). Хантінгтон стверджує, що стратегічна перемога атлантистів над євразійцями не є перемогою цивілізаційною. Західна ідеологія взяла гору тимчасово. Її перемога підніме на поверхню глибинні культурні шари Сходу: посиляться вплив релігійних факторів, зокрема ісламу і православ'я, буддизму, конфуціанства й індуїзму. В недалекому майбутньому заявлять про себе слов'яно-православна, конфуціанська (китайська), японська, латино-американська і, можливо, африканська цивілізації. Цей фактор знову створює умови для протистояння Заходу і Сходу.

Найгостріші конфлікти, за С. Хантінгтоном, відбуватимуться на кордонах, що розділяють цивілізації, наприклад в колишній Югославії, на Близькому Сході тощо. Виходячи із аналізу цих конфліктів, особливо жорстоких, Хантінгтон стверджує, що навіть сучасна модернізація та економічний розвиток не спроможні сприяти становленню однорідності та формуванню загальнолюдської культури. Він прогнозує майбутнє наростання зіткнення цивілізацій, оскільки спостерігається посилення релігійних почуттів, тенденція повернення до витоків національного буття народів незахідних країн [6]. Тому саме конфлікт між цивілізаціями стає переважною формою глобального конфлікту. В найближчий час, як вважає С. Хантінгтон, вогнищем конфліктів будуть взаємовідносини між Заходом і низкою ісламсько-конфуціанських країн. Щоправда, при цьому він зауважує, що

треба шукати шляхів співіснування цивілізацій, виявлення загальних елементів у західній та інших цивілізацій. Проте це застереження суперечить основним ідеям теоретика культури із США.

Підкреслимо, що концепціям М. Данилевського, О. Шпенглера, С. Хантінтона та їх прибічників протистоять парадигми, згідно з якими людство постає єдиним цілим. Так, концепція мондіалізму, сутністю якої є утвердження повної планетарної інтеграції, створення єдиного світу має свої давні історичні корені [7]. Великий російський письменник Ф. Достоєвський (1821–1881) стверджував, що Росія повинна зібрати в братській всеєдності все людство. Французький мислитель Огюст Конт у 1852 р. писав: «Людство — це всесвітня батьківщина, яка покликана об'єднати в крайньому разі в майбутньому всіх землян». Згідно настановам цих парадигм, з плином історичного процесу все більше посилюються зв'язки між культурами та їх взаємопроникнення, на основі чого формуються світова, загальнолюдська культура, загальнолюдські цінності. Скажімо А. Д. Тойнбі, який поділяв циклічну теорію локальних цивілізацій, визнавав, що між цивілізаціями існують широкі культурні контакти, різнобічні взаємини, взаємовпливи. В останній період своєї діяльності А. Тойнбі наголошував, що тенденція єднання різних цивілізацій переважає ізоляціоністську.

Вихідець із Росії вчений-емігрант, який свого часу очолював Американську соціологічну асоціацію, П. Сорокін (1889-1968) також відкидав концепцію локального розвитку культур. Він доводив, що культура одного народу пов'язана з культурою інших народів, а контакти між культурами були завжди і в наш час стають більш інтенсивними.

Історичний досвід свідчить, що з давніх-давен, в умовах нерозвинутих комунікацій культури різних народів тяжіли до контактів, спілкування між собою. А стародавні цивілізації виникали здебільшого саме на перехресті торгових шляхів і потужних культурних потоків. Загальновідомо й таке, що найбільш життєвою і багатого була культура тих народів або регіонів світу, які у своєму розвитку спирались не лише на власні культурні надбання, а й на солідну спадщину та досягнення культур інших народів. І це повною мірою відноситься як до піднесення давньогрецької культури, досягнень Римської імперії, так і інших держав та народів, які в своїй історії мали піднесення і злети. Загалом це твердження стосується промислово-технічного і духовного розвитку Європи, потім піднесення США та інших держав. Цілком логічним може бути припущення, що у ході історичного розвитку провідним центром світової культури стане якийсь інший регіон світу, але за умови найбільш ефективного поєднання своїх культурних досягнень з використанням і творчим розвитком кращих здобутків, культурних надбань інших народів світу. А. Тойнбі у своїх працях гостро критикував сучасну західну цивілізацію за втрату духовності, розвиток меркантильних інтересів та споживацької психології. Натомість, за його прогнозами, у майбутньому столітті виникне загальнолюдська цивілізація, в якій лідерство належатиме азійському Сходу.

Водночас культурні контакти, взаємовпливи різних культур, як свідчить історичний досвід людства, також важливі для їх розвитку, як і спадкоємність. Між культурами народів не існує непрохідної стіни. Більше того, чимало дослідників відзначали, що, незважаючи на істотні відмінності між культурами різних народів, саме культури виростають з одного і того ж коріння, вони подібні за своєю суттю і призначенням не лише як способи людської діяльності, але й як засоби регулювання, збереження, відтворення і розвитку суспільного життя. Філософи-культурологи висловлювали думку про єдність людського роду, виявляли певні спільні риси в культурах різних народів, спільні закономірності в їх розвитку. У свій час Гегель у «філософії історії» висунув і обґрунтував ідею єдності людської історії. Він вказував на спадкоємність у розвитку культур різних країн та епох, зробив спробу виявити загальнолюдське в його конкретно-історичному розвитку. Такі засади обґрунтовували й інші мислителі та науковці.

У наш час для висновків про єдність людського роду, про активну взаємодію культур, їх «діалог», про формування світової культури, загальнолюдських цінностей підстав набагато більше, ніж у попередніх століттях. У ХХ столітті відбулись докорінні глобальні

зміни у світі. До цих змін належить небачене прискорення економічного і технічного розвитку, зростання всебічних зв'язків і взаємозалежності між народами і континентами. Наявність таких засобів зв'язку та інформації як радіо, телебачення, комп'ютерні системи, світова мережа Інтернет за допомогою яких не лише наукові досягнення та інформація, але й нові форми соціального та політичного життя дуже швидко стають надбанням усього цивілізованого світу. Як ніколи активно культури взаємопроникають одна в одну, особливо в умовах пост біполярного світу. П'єр Тейяр де Шарден, говорячи про «планетизацію» людства, зазначав, що «народи і цивілізації досягли такого ступеня периферійного контакту або економічної взаємозалежності, або психічної спільності, що далі вони можуть зростати лише взаємопроникаючи один в одного» [8, 200].

Зазначимо, що ядром ціннісних вимірів людської істоти, епіцентром її екзистенції є свобода, а подорожі, відвідування, тривалі та короткочасні, — засоби її прояву. На таку концептуальну сутність туризму як міжнародного явища, звертає увагу професор В. К. Федорченко. Дослідник переконливо доводить, що туризм є не тільки одним із важливих проявів свободи сучасної людини, але й, найголовніше, суспільним простором, в якому здійснюється її особистісна самореалізація [9].

Надто важливим є те становище, що тяжіння до мандрівки на зустріч з «Іншим», прагнення зрозуміти, прилучитися до нього, розширити світ власного буття, є природнім явищем. Потяг до знайомства з іншим світом притаманний будь-якій людині, він є віддзеркаленням глибин людської ментальності. Тому природнім з давніх-давен є й образ особистості-мандрівника, що став провідним у багатьох уявленнях про людину, надихаючою темою творів письменників, філософів, суспільствознавців-гуманітаріїв. Сучасна практика стала підтвердженням цих підходів попередніх віків. Адже практично мільярд людей планети на початку ХХІ-го століття подорожують, здійснюють відвідування, цікаві екскурсії, круїзні поїздки, беруть участь у різноманітних туристських заходах - багатомільйонному паломництві та прощах, захоплюючих екстремальних пригодах. Все це має багатообіцяючі наслідки. І вони торкаються не лише світ конкретної людини, а мають потужні імпульси на поступ людства, формування загальнолюдських ціннісних засад, вони збагачують світову культуру.

Посилення взаємовпливів, взаємопроникнення культур, формування загальнолюдських культурних цінностей втім не означає, що відбувається уніфікація культурних норм, способів світосприйняття, нівелювання національних культур, прийняття всіма народами загальної єдиної системи цінностей. Загальнолюдська культура, загальнолюдські цінності - це найкращі форми, зразки культури, створені різними поколіннями певного народу, нації, які стають надбанням всього цивілізованого людства. Вони сприймаються не механічно, не за рахунок ущемлення національної специфіки культури, а засвоюються у відповідності до особливостей світогляду, традицій, способу життя певного народу чи нації.

Більш того, в сучасному світі значимість національних культур зростає, адже чим більше розвинута та чи інша національна культура, тим більше вона здатна поповнити скарбницю загальнолюдської культури. А успішний розвиток національної культури залежить від того, наскільки активно вона черпає і творчо засвоює прийнятні для неї цінності культури інших народів, їх культурної спадщини.

Спадщина, на яку спираються культури різних народів, все більше інтернаціоналізується. А постійна взаємодія культур, за визначенням російського філософа М. М. Бахтіна, призводить до плідного «діалогу» культур, причому своєрідність культур не є перешкодою для їх спілкування, розвитку взаємозв'язків. Так, російський культуролог В. С. Біблер пише: «У ХХ столітті типологічні відмінності «культури» (цілісні кристали творів мистецтва, релігії, моральності) втягуються в єдиний часовий духовний «простір», дивно і болісно сполучаються одна з одною..., «доповнюють», тобто виключають і передбачають одна одну. Культури Європи, Азії і Америки «перебувають» в одній і тій же свідомості, їх ніяк не вдається розмістити по «висхідній» лінії (вище-нижче, краще-гірше).

Одночасність різних культур кидається в очі, а розум виявляється реальним феноменом повсякденного буття сучасної людини" [10, 221].

З висоти сучасності, певно, що слід істотно переглянути традиційне протиставлення Заходу і Сходу, з'ясувати обмеженість європоцентристської концепції культури. Адже, згідно останньої, саме європейська культура є провідною стосовно всіх інших регіональних і національних культур. Історія доводить, що окремі східні країни не тільки ефективно засвоїли багато надбань західної культури, зокрема у сфері технічних наук, передової технології, в освіті, але й лідирують у розвитку науково-технічного прогресу, освіті, не втрачаючи при цьому специфіки своєї національної культури (Японія, Китай, Індія).

За такого перебігу подій нагальною є потреба толерантного ставлення Заходу до Сходу, неприпустимі претензії провідних держав Заходу, насамперед США, на роль керівників світу, єдиних носіїв «справжніх» культурних цінностей для всіх народів. В інтересах людства не протиставляти Захід і Схід, їх культури, але ще більше посилювати взаємокорисне спілкування між ними, що стимулюватиме розвиток світової культури, збагачення скарбниці загальнолюдських цінностей, сприятиме стабільності у світі.

Міжнародний туризм, в якому беруть участь мільйони людей різних народів і націй, сприяє взаємопізнанню і взаєморозумінню, утвердженню довіри народів між собою. А довіра є необхідною запорукою різнобічних, взаємокорисних зв'язків, в тому числі, у сфері культури. Адже безпосереднє масштабне спілкування не лише між пересічними громадянами різних країн, але й між діячами науки, освіти мистецтва, загалом культури як соціальне явище, виконує багато функцій, зокрема воно є важливим фактором суспільної інтеграції.

Слід також зазначити, що міжнародний туризм має потужні не лише культурні, але й економічні та загалом соціальні виміри. Так, протягом останніх десятиліть став кількісно і якісно зростати міжнародний туризм, підвищилась його ефективність. Число туристських прибутків у світі збільшилося з 536 млрд. американських доларів у 1995 р. до 954 млрд. у 2009 р. [11]. Економічне значення цього феномену не обмежується прямими лише фінансовими результатами. Маючи мультиплікативний ефект, у результаті комплексної взаємодії з ключовими секторами економіки такими як транспорт, зв'язок, будівництво, виробництво товарів народного споживання тощо, міжнародний туризм виступає в якості каталізатора соціально-економічного розвитку. Прикладом потужного впливу туризму на економіку країни може слугувати Туреччина. Саме в цій країні за 10 років доходи від туристичної сфери зросли з 7 млн. до 200 млн. американських доларів, тобто більше ніж у 25 разів. Прийнявши інтегровані плани розвитку провінцій, визнаних перспективними для туристичної галузі, тут за державний кошт стали прискореними темпами розвивати всю інфраструктуру, будувати добротні шляхи тощо [12].

Варто відзначити, що розвитком міжнародного туризму у світі опікується чимало організацій. І головною із них постає Всесвітня туристична організація (ВТО). Саме ВТО пройшла довгий шлях свого сходження: від технічної неурядової організації – Міжнародного конгресу офіційних туристичних асоціацій в 1925 р. – до спеціалізованої міжурядової установи ООН у 2003 р. Нині ВТО об'єднує біля 160 держав, понад 370 членів, що приєдналися, а це місцеві адміністрації, приватні підприємства, туристські організації, навчальні заклади тощо.

Згідно зі Статутом ВТО, прийнятим 27 вересня 1970 р. у Мехіко, ця організація має належну структуру і відповідні робочі органи. Так, генеральна Асамблея ВТО – є вищим органом цієї міжнародної організації. Генасамблея обирає Виконавчу раду терміном на 4 роки та формує Секретаріат на чолі з Генеральним секретарем. Керівні органи та структури ВТО покликані докладати зусиль для досягнення благородних цілей своєї організації [13].

Підкреслимо, що найважливіші документи з розвитку міжнародного туризму, прийняті ВТО або за її участю, орієнтують туристів на контакти, які б сприяли справжньому спілкуванню заснованому на взаєморозумінні і взаємодовірі. Це стосується Манільської декларації зі світового туризму (1980), документу Акапулько (1982), Хартії туризму і

Кодексу туриста (1985), Гаагської декларації з питань туризму (1989), Монреальської декларації (1996), Глобального етичного кодексу з туризму (1999) та інші [14].

В цих документах підкреслюється необхідність толерантних форм спілкування з населенням країн, перебування і населення з прибулими туристами. Важливим завданням туризму вважається досягнення більш високого рівня поваги і довіри між усіма народами. В низці документів ВТО відзначається, що туризм повинен сприяти духу справедливості, гармонії і поваги між народами і пізнанню світу.

У Хартії туризму державам рекомендується сприяти зростанню туристської свідомості і контактам відвідувачів з місцевим населенням з метою покращання взаєморозуміння і взаємного збагачення, сприяти інформуванню туристів з метою створення умов для розуміння звичаїв місцевого населення в місцях туризму і тимчасового перебування. Разом з тим, як говориться в документі, приймаючи туристів країни та їх населення вправі чекати від туристів розуміння і поваги до їх звичаїв, релігій і інших сторін їх культури.

Підкреслимо, що у Кодексі туриста зазначається, що турист повинен бути сприйнятливим до культури місцевого населення, утримуватись від підкреслювання економічних, соціальних і культурних відмінностей, існуючих між туристами і місцевим населенням.

Загальними принципами, якими керується міжнародний туризм, є наступні: визнання рівних прав народів у визначенні своєї долі, визначення самобутності культур і повага моральних цінностей народів, право людини на повагу її гідності та індивідуальності [15].

Названі принципи і вимоги, які утверджуються у практиці міжнародного туризму, просякнуті духом справжнього гуманізму і демократизму, вони є основою для налагодження «діалогу» культур, під час безпосереднього спілкування туристів з населенням.

Велике значення для налагодження культурних контактів між народами світу має тісний зв'язок ВТО й інших туристських організацій — з ООН, особливо з ЮНЕСКО (Організацією Об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури). Саме ЮНЕСКО, членами якої є біля 150 держав, співробітнічає у справі розвитку взаємного пізнання і розуміння між народами, використовуючи для цього всі засоби спілкування, сприяє справі народної освіти, поширенню знання, налагодженню співробітництва між діячами культури, засновує міжнародні організації науковців, допомагає у розповсюдженні і популяризації науки в тому числі такий комплексній науці якою постало туризмознавство.

Підсумовуючи викладене, слід підкреслити наступне. Міжнародний туризм став в сучасних умовах досить помітним і значущим явищем гуманітарної сфери життєдіяльності світової спільноти. Це галузь, яка все більше і все відчутніше впливає на якість та сенс життя людей країн і народів. Подальший розвиток міжнародного туризму вимагає комплексного наукового та соціально-економічного підходу, об'єднання зусиль світового співтовариства задля оптимального використання всіх складових туризму для поглиблення діалогу цивілізацій, досягнення взаєморозуміння різних держав і народів, їх ментальностей і культур.

#### *Література:*

1. Пазенок В.С. Філософія туризму / В. С. Пазенок / Філософські нариси туризму. – К. – 2005. – с.14 – 35.
2. Дахно І.І. Країни світу / І. І. Дахно / Енциклопедичний словник. – К. – 2004.
3. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. / Н. Я. Данилевский. – М.: Книга. – 1991.
4. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. - М.: Мысль, 1993.
5. Хангінтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хангінтон // Полис. – 1994. - №1.
6. Хангінтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хангінтон. – М.: ООО «Издательство АСТ», - 2003.

7. Кудряченко А.І., Рудич Ф.М., Храмов В.О. Геополітика / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – К. – 2004. – с.40.
8. Де Шарден П. Т. Феномен человека / П. Т. Де Шарден. – М., 1987.
9. Федорченко В.К. Свобода і туризм: погляд туризмолога / В. К. Федорченко / Філософські нариси туризму. – К. – 2005. – с.45.
10. Библер В. С. На гранях логики и культуры / В. С. Библер / Книга избранных очерков. Русское феноменологическое общество. М., 1997.
11. UN WTO World Tourism Barometer. January 2009, Vol, 7., pp.3,5.
12. Муковський І.Т. Стратегічні орієнтири вирішення проблем розвитку міжнародного туризму в Україні / І. Т. Муковський / Філософські нариси туризму. – К. – 2005. – с.57.
13. Кудряченко А.І. Практика сучасного міжнародного туризму: досвід ФРН / А. І. Кудряченко / Практика сучасного туризму. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К. 2009. – с.355.
14. Антоненко В.Г. Міжнародний туризм як чинник взаємодії і взаємозбагачення культур / В. Г. Антоненко / Філософські нариси туризму. – К. – 2005. – с.230.
15. Міжнародно-правові акти з регулювання туристичної діяльності / Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. Збірник документів. Київський університет туризму, економіки і права. – К. – 2002. – с.40 – 186.

***Елизаров Д. М. Международный туризм - действенный фактор взаимодействия культур и народов***

*В статье анализируется динамика и социально-экономические измерения международного туризма, его организационные и политико-правовые принципы. Особое внимание уделяется цивилизационным факторам диалога и взаимодействия народов и их культур в рамках международного туризма в современных условиях.*

***Ключевые слова:*** *международный туризм, Всемирная туристическая организация, цивилизация, диалог культур, хартия туризма, кодекс туриста*

***Elizarov D. International tourism as an efficient factor of the cultural interaction and people communication***

*The author analyzes the dynamics of international tourism, its social and economic dimensions, organizational, political and legal grounds. Particular attention is focused on civilizational aspects of cultural dialogue and people interaction through international tourism in the modern world.*

***Keywords:*** *international tourism, the World Tourism Organization, civilization, cultural dialogue, tourism charter, code of tourists.*